

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

จากสถานการณ์การพัฒนาสังคมไทยรวมทั้งการวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นพบข้อเท็จจริง คือ การพัฒนาสังคมที่ผ่านมากล่าวได้ว่ามีความก้าวหน้าในทุกด้านทั้งการพัฒนาให้คนไทยมีความรู้ การรักษาและเสริมสร้างสุขภาพ การคุ้มครองทางสังคม การพัฒนากำลังแรงงานการแก้ไขปัญหา ความยากจน แต่ก็ยังมีบางประเด็นที่ต้องเร่งรัดและปรับปรุงให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้สังคมไทยไม่สามารถรับมือได้ทัน และอาจจุดรั้งการพัฒนา สังคมไทยทำให้ไม่สามารถก้าวไปได้อย่างตั้งใจ ได้แก่ ความเป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรซึ่งส่งผลกระทบต่อความเสมอภาคในการรับบริการสังคมของกลุ่มคนต่างๆ รวมทั้งเป็นชนวนให้เกิดความขัดแย้งในสังคม นอกจากนี้ ปัญหาต่างๆ ล้วนก่อเกิดจากตัวคน ซึ่งพบว่าระบบการศึกษายังเน้นความเป็นปัจเจกมากกว่าการสร้างคนให้มีจิตสาธารณะ จึงทำให้คุณธรรม จริยธรรมการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเอื้ออาทรลดน้อยลง อีกทั้งในส่วนของนโยบายของรัฐที่เป็นปัจจัยขับเคลื่อนการพัฒนาที่สำคัญก็ต้องปรับให้สอดคล้องกับสถานการณ์ตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ รวมทั้งระบบสนับสนุนต่างๆ ในเรื่องฐานข้อมูลและการประเมินผลที่สะท้อนข้อเท็จจริงทั้งหมดนี้เป็นปัญหาที่ฝังลึกมานานหรือเรียกได้ว่าเป็นปัญหารากเหง้าของสังคมไทยซึ่งจะต้องได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง ควบคู่ไปกับปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นอย่าง ทับซ้อน ได้แก่ วิกฤตการณ์ของสังคมไทย การพัฒนาด้านเทคโนโลยีที่มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต และการเคลื่อนย้ายคนอย่างเสรีซึ่งเป็นผลจากโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดปัญหาสังคมต่างๆ เช่น การค้ามนุษย์ อาชญากรรม ยาเสพติด การแพร่ของโรค เป็นต้นดังนั้น เมื่อผนวกสถานการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมไทยกับการเปลี่ยนแปลงของบริบทการพัฒนาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโลกอย่างรวดเร็ว จึงเป็นสัญญาณที่บ่งบอกอย่างชัดเจนว่าการพัฒนาสังคมในระยะต่อไปต้องมีการปรับให้แตกต่างไปจากอดีตที่เป็นลักษณะการตั้งรับโดยมุ่งการพัฒนาเชิงรุกที่เป็นการลงทุนอย่างคุ้มค่า โดยมีแนวคิด ประเด็นเชิงยุทธศาสตร์และกลไกสู่ความสำเร็จของการพัฒนาที่น่าไปสู่เป้าประสงค์ที่ว่า “คนไทยเป็นคนดี มีคุณภาพ และมีความสุข อยู่ในสังคมที่เอื้ออาทร สันติและเป็นธรรม”

การศึกษา (Education) ได้ชื่อว่าเป็นเครื่องมือที่ดีที่สุดในการพัฒนาคน เพื่อที่คนจะได้นำความรู้ความสามารถ ทักษะและความชำนาญเชี่ยวชาญไปพัฒนาสังคมได้ต่อไป “แผนการศึกษาชาติ” หรือ “แผนการศึกษาแห่งชาติ” และกฎหมายการศึกษาเฉพาะเรื่องต่างๆ ตลอดจนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา ซึ่งจินตนา ศักดิ์ภู่อารัม และคณะ (2539, หน้า 46 -47) ได้กล่าวว่า การพัฒนาสังคมจะครอบคลุมทั้งด้านการศึกษา การสาธารณสุข การมีงานทำ ระบบความมั่นคงของสังคมและอื่นๆ ดังนั้นเพื่อนำไปสู่กระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การปฏิรูปการศึกษาขอกระทรวงศึกษาธิการ จึงเป็นแผนที่มุ่งปรับปรุงการดำเนินงานและเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานของหน่วยงานในสังกัดให้ตอบสนองต่อนโยบายการพัฒนาประเทศโดยให้ครูผู้สอนยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการจัดการเรียนการสอน โดยมุ่งพัฒนาที่ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนมากกว่าการเรียนรู้อันตรายของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนไม่เกิดการพัฒนาอย่างแท้จริง

การจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรม มีหลักสำคัญที่จะต้องศึกษาอย่างน้อย 3 ประการคือ 1) แนวคิดหรือมโนทัศน์ (idea or concept) แนวทางการปฏิรูปทางการศึกษา (educational reform movement) และกระบวนการทางการจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรม (process) แนวคิดทางพหุวัฒนธรรมจะต้องเพื่อผู้เรียนทุกคน โดยไม่แบ่งแยก เพศ ชนชั้นทางสังคม กลุ่มชน เชื้อชาติ หรือลักษณะทางวัฒนธรรม จะต้องมีความเท่าเทียมกันในโอกาสที่จะได้รับการเรียนรู้ในสถานศึกษา และมุ่งให้ผู้เรียนได้รับการเปลี่ยนแปลงที่ดีที่สุด ในสถานศึกษา 2) การจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมเป็นแนวทางในการปฏิรูปทางการศึกษา ซึ่งเป็นเรื่องยากมาก ในการที่จะเปลี่ยนแปลงสถาบันการศึกษาซึ่งมีผู้เรียนจำนวนมาก หลากหลายชนชั้น มีความแตกต่างทางเพศ เชื้อชาติ และวัฒนธรรม ให้มีโอกาสที่เท่าเทียมกันทางการศึกษา ดังนั้นการปฏิรูปการศึกษาตามแนวการศึกษาพหุวัฒนธรรมจะต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางการศึกษาของสถานศึกษาในลักษณะองค์รวม ไม่ได้จำกัดเฉพาะการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเท่านั้น 3) การจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมเป็นกระบวนการ มีเป้าหมายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาที่มีเสรีภาพ และความยุติธรรม จะต้องมีการขจัดความคิดที่เป็นอคติและการแบ่งแยกของกลุ่มต่าง ๆ ในผู้เรียนให้หมดไป โดยเป็นกระบวนการที่จะต้องปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มความเท่าเทียมกันทางการศึกษาแก่ผู้เรียนทุกคน และบัญญัติ ยงย่วน (2551) กล่าวว่าพหุวัฒนธรรมศึกษาเป็นการจัดการศึกษารูปแบบหนึ่งที่สภาพแวดล้อมทางการศึกษาประกอบไปด้วยนักเรียนที่มาจากกลุ่มวัฒนธรรมที่ต่างกันเช่น เชื้อชาติ หรือกลุ่มชาติพันธุ์ เพศ ชั้นทางสังคม กลุ่มภูมิภาค กลุ่มความต้องการพิเศษ โดยปัญหาของกลุ่มต่างๆ ดังกล่าวได้รับการตีแผ่และเปรียบเทียบซึ่งสภาพแวดล้อมทั้งหมดในโรงเรียนจะได้รับการปฏิรูปเพื่อส่งเสริมให้เกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน และเกิดความยุติธรรมระหว่างกลุ่มนักเรียนต่างวัฒนธรรม โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อตกลงที่ว่าอคติ การแบ่งแยกและความขัดแย้งเป็นเรื่องปกติของกลุ่มคนที่มาจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ดังนั้นพหุวัฒนธรรมศึกษาจึงเป็นการปฏิรูปทางการศึกษาโดยการจัดการสภาพแวดล้อมภายในสถาบันการศึกษาซึ่งมีผู้เรียนที่มาจากต่างวัฒนธรรมเช่น เชื้อชาติหรือกลุ่มชาติพันธุ์ ภาษาศาสตร์ เพศ ชั้นทางสังคมและความต้องการพิเศษอื่นๆ ได้เกิดการเรียนรู้ที่จะยอมรับในความแตกต่างทางวัฒนธรรม ไม่มีอคติต่อกันไม่เกิดการแบ่งแยกและเลือกปฏิบัติ ลดความขัดแย้งระหว่างกันในสังคมได้

ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมมีเป้าหมายเพื่อสร้างองค์ความรู้ ทักษะและคุณลักษณะสำคัญของผู้เรียนให้อยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุข การเป็นพลเมืองที่ดี ศรัทธาหลักธรรมของศาสนาและเห็นคุณค่าของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ความรักชาติและความภูมิใจในความเป็นไทย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ดังนั้นเพื่อช่วยเสริมสร้างและเป็นการพัฒนาผู้สอนเพื่อผู้สอนจะได้นำความรู้ความสามารถไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน รูปแบบของการจัดการศึกษาเชิงพหุวัฒนธรรม จึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างให้ผู้สอนช่วยสร้างโอกาสที่เท่าเทียมกันให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีเป้าหมายและบรรลุผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข Cortes (1996, อ้างใน จิรภรณ์ มั่นเศรษฐวิทย์ : 2546)

จากข้อมูลของสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษาจันทบุรี พบว่ามีโรงเรียนที่เปิดสอนในระดับประถมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 88 แห่ง มีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 14,325 คน และในจำนวนนักเรียนทั้งหมดพบว่า มีนักเรียนที่มีเชื้อชาติเป็นคนกัมพูชา 612 คน พม่า 20 คน ลาว 93 คน เวียดนาม 2 คน และไม่ปรากฏเชื้อชาติ 4 คน ที่เหลือเป็นเชื้อชาติไทย (สำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษาจันทบุรี, 2555) จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า เด็กอายุประมาณ 3-4 ขวบ จะเริ่ม

ตระหนักรู้ถึงความแตกต่างทางเชื้อชาติ โดยสังเกตจากความแตกต่างทางกายภาพ เช่น สีผิว ภาษา การแต่งกาย และเมื่อเด็กเข้าสู่ชั้นประถมศึกษาตอนปลาย เด็กจะเริ่มมีอคติ (Prejudice) และมีการแบ่งพรรคแบ่งพวก (Discrimination) (Allen and Stevens, 1994 cited in Titus, 1998) จะเห็นได้ว่าการศึกษาเชิงพหุวัฒนธรรมมีความเชื่อมโยงกับเป้าหมายของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมที่เน้นให้ผู้เรียนกลายเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติและสังคมโลก ผ่านการจัดการเรียนการสอนที่ครูผู้สอนจะต้องตระหนักและเข้าใจในการศึกษาพหุวัฒนธรรมเพื่อที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ผู้วิจัยจึงได้สนใจศึกษาวิจัยและพัฒนาแนวในการจัดการเรียนการสอนเชิงพหุวัฒนธรรมด้านความเป็นพลเมืองดีในสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาและถือเป็นการให้โอกาสทางการศึกษาแก่เด็กและเยาวชน ผู้ซึ่งเป็นอนาคตของชาติต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นของการพัฒนาครูในการจัดการเรียนการสอนเชิงพหุวัฒนธรรมด้านความเป็นพลเมืองดีในสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา
- 2) เพื่อนำเสนอร่างแนวทางการพัฒนาครูในการจัดการเรียนการสอนเชิงพหุวัฒนธรรมด้านความเป็นพลเมืองดีในสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา

1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย

- 1) ขอบเขตด้านเนื้อหา ประเด็นการสัมภาษณ์ที่ผู้ศึกษาเตรียมไว้ จะใช้แนวการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informants) เหมือนกันทั้งหมด สามารถแยกประเด็นได้ดังนี้
 - ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ
 - ส่วนที่ 2 ความจำเป็นในการพัฒนาครูในการจัดการเรียนการสอนเชิงพหุวัฒนธรรมด้านความเป็นพลเมืองดี
 - ส่วนที่ 3 ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการพัฒนาครูในการจัดการเรียนการสอนเชิงพหุวัฒนธรรมด้านความเป็นพลเมืองดี

แบบสำรวจความต้องการจำเป็นในการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาที่ได้สร้างจากการศึกษาทบทวนแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ตลอดจนผลงานวิจัยและงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งเนื้อหาเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสำรวจเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบในด้านต่างๆ คือ เพศ อายุ วิทยฐานะของครู ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการสอน/บริหาร ส่วนใหญ่สอนอยู่ในกลุ่มสาระประสบการณ์ในการพัฒนาตนเอง กิจกรรมพัฒนาตนเองที่อยากเข้าร่วมมากที่สุด และกิจกรรมพัฒนาตนเองที่อยากเข้าร่วมน้อยที่สุด

ตอนที่ 2 แบบสำรวจความต้องการจำเป็นในการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษา ชนิดมาตราประเมินค่า (Rating Scale) ตามแบบของลิเคอร์ท (Likert's)

ส่วนที่ 3 ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการพัฒนาครูในการจัดการเรียนการสอนเชิงพหุวัฒนธรรมด้านความเป็นพลเมืองดี

ร่างแนวทางการพัฒนาครูในการจัดการเรียนการสอนเชิงพหุวัฒนธรรมด้านความเป็นพลเมืองดีในสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ผู้วิจัยอาศัยผลจากการสำรวจความต้องการในการพัฒนาครู

ตลอดจนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมากำหนดเป็นรูปแบบการพัฒนาครูในการจัดการเรียนการสอนเชิงพหุวัฒนธรรมด้านความเป็นพลเมืองดีในสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา

2) ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มเป้าหมายหรือผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informant) ได้คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ให้ครอบคลุมประชากรกลุ่มเป้าหมายทุกส่วนของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครูในการจัดการเรียนการสอนเชิงพหุวัฒนธรรมด้านความเป็นพลเมืองดีในสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ได้แก่ ครู หรือผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา และผู้บริหารสถานศึกษา

หลังจากนั้นทำการวิเคราะห์ความจำเป็นในการพัฒนาครูในการจัดการเรียนการสอนเชิงพหุวัฒนธรรมด้านความเป็นพลเมืองดีในสาระการเรียนรู้สังคมศึกษารวมถึงปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดพื้นฐานซึ่งจะนำไปสู่งานวิจัยเพื่อการพัฒนา (R&D) ในพื้นที่ต่อไป

กลุ่มเป้าหมาย ได้กำหนดบุคคลผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informant) ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ให้ครอบคลุมเป้าหมายประชากรทุกส่วนของชุมชน ได้แก่ ครู หรือผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา และผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 15 คน โดยมีเกณฑ์คัดเลือกดังต่อไปนี้

- (1) ผู้นำโดยตำแหน่งของสถานศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน
- (2) ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ได้แก่ ครู อาจารย์ในโรงเรียน

3) ขอบเขตด้านสถานที่ โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดจันทบุรี ประกอบด้วย โรงเรียน 5 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลจันทบุรี โรงเรียนบ้านแก้ว โรงเรียนคลองน้ำใส โรงเรียนวัดจันทร์ และโรงเรียนวัดไผ่ล้อม

- 4) ขอบเขตด้านระยะเวลา เมษายน – กุมภาพันธ์ 2557

1.4 คำสำคัญ (keywords) ของโครงการวิจัย

1) การพัฒนาครูในการจัดการเรียนการสอน หมายถึง การเพิ่มขีดความสามารถของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพผู้เรียน เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองต่อสภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมและความต้องการของโรงเรียนโดยองค์ความรู้ทางการศึกษาเชิงพหุวัฒนธรรมของนักการศึกษาที่เสนอในเนื้อหาตามตัวชี้วัดเกี่ยวกับคุณลักษณะการเป็นพลเมืองดี โดยเป็นครูผู้สอนที่สอนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษาจันทบุรี

2) การศึกษาเชิงพหุวัฒนธรรม หมายถึง การจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมที่อาศัยการอยู่ร่วมกันของวัฒนธรรมที่แตกต่าง หลากหลายและมีการยอมรับวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ชาติพันธุ์ วิถีการดำเนินชีวิต ค่านิยมและความเชื่อ

3) ความเป็นพลเมืองดี หมายถึง การปฏิบัติตนเองตามแนวทางที่สอดคล้องกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งมุ่งหวังให้ผู้เรียนพหุวัฒนธรรมสามารถปรับตัวเองให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

4) สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา หมายถึง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เข้าใจถึง

การพัฒนาเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่าง ๆ เกิดความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น มีความอดทนอดกลั้น ยอมรับในความแตกต่างและมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ได้แนวทางการพัฒนาครูในการจัดการเรียนการสอนเชิงพหุวัฒนธรรมด้านความเป็นพลเมืองดีในสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาที่สามารถนำไปจัดการเรียนการสอนของครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาได้ตามความเหมาะสมตามสภาพพื้นที่
- 2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือ เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สถาบันอุดมศึกษา หน่วยงานพัฒนาครูทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคสามารถนำการพัฒนาครูในการจัดการเรียนการสอนเชิงพหุวัฒนธรรมด้านความเป็นพลเมืองดีในสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาไปใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงานได้
- 3) ได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อแนวทางการพัฒนาครูในการจัดการเรียนการสอนเชิงพหุวัฒนธรรมด้านความเป็นพลเมืองดีในสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาในพื้นที่ได้ เพื่อนำสู่การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิผลมากที่สุด